

INTERVENTIE

veelheid aan partijen en de dynamiek die markten eigen is. Bij expliciete rantsoenering daarentegen krijgt een patiënt te horen waaróm bepaalde zorg hem wordt onthouden. In die situatie zijn de regels op basis waarvan dergelijke beslissingen worden genomen toetsbaar en democratisch gelegitimeerd, wat het mogelijk maakt om bepaald gedrag als juist of onjuist te identificeren. Bij impliciete rantsoenering worden rantsoenbeslissingen stuksgewijs genomen, wat een reëel risico op willekeur en onrecht met zich meebrengt.

Natuurlijk, ook het oude systeem was niet volledig doorzichtig. Waar het om gaat is dat het nieuwe systeem *minder* expliciet is. Dat heeft ingrijpende gevolgen, waarvan morele ambiguïteit de belangrijkste is. De dubbelzinnigheid van het nieuwe stelsel wordt treffend geïllustreerd door de casus van het Kennemer Gasthuis, dat aanbodt om patiënten tegen een extra vergoeding sneller te helpen.

Volgens Schut heeft het systeem hier niet gefaald, dit type voorrangszorg werd immers alsnog door de overheid verboden. Ik wil er slechts op wijzen dat: 1. het arrangement het daglicht heeft kunnen zien; 2. de directeur van het ziekenhuis zich blijkens uitlatingen in de pers van geen kwaad bewust bleek, hij wist niet beter dan dat in het nieuwe stelsel de ontwikkeling van dergelijke initiatieven werd gestimuleerd; 3. de Zorgverzekeringswet dergelijke initiatieven met zoveel woorden inderdaad niet verbiedt; 4. ook minister Klink zich niet zonder voorafgaand onderzoek durfde uit te laten over de toelaatbaarheid van het arrangement in kwestie; 5. de overheid zich uiteindelijk *ex post facto* tegen dat specifieke arrangement heeft uitgesproken; 6. de NZa haar advies heeft laten volgen op een interpretatie van de wet die onnavolgbaar is voor zelfs de meest gevorderde gezondheidsjurist; 7. diezelfde NZa haar advies aan de minister vergezeld heeft doen gaan van het dringende verzoek te bezien of commerciële zorgbemiddeling in de toekomst niet toch mogelijk moet zijn. Onduidelijkheid troef, kortom.

Toegegeven, markten zijn ‘onpersoonlijk’ en onpartijdig. Maar zij zijn dat slechts in die zin dat zij niet opzettelijk en expliciet discrimineren. Daar-

mee is niet gezegd dat markten moreel neutrale instrumenten van verdeling zijn. Zij weerspiegelen veeleer algemene sociale ongelijkheden dan dat zij die opheffen. Indien merite buiten de gezondheidszorg het dominante verdelingsprincipe is, en indien ongelijkheid tussen mensen zich daar laat rechtvaardigen door verschillen in verdienste, dan zal dit weerspiegeld worden in de zorg wanneer deze eenmaal ‘vermarkt’ is. In een systeem van minder zichtbare, impliciete rantsoenering, waarin twijfelachtig is geworden of objectieve behoefte nog wel geldt als criterium voor verdeling van gezondheidszorg, valt de sociaal zwakkere burger onvermijdelijk eerder aan willekeur en achterstelling ten prooi dan binnen het oude zorgstelsel het geval zou zijn geweest.

De Amerikaanse filosoof Leonard Fleck bracht onlangs treffend onder woorden waar het om gaat bij de inrichting van een stelsel van gezondheidszorg: ‘Equity without efficiency is unaffordable; efficiency without equity is iniquitous.’ Rechtvaardigheid en doelmatigheid zijn sociale waarden die naast elkaar moeten worden gerealiseerd — het een mag niet ten koste gaan van het ander.

MARTIN BUIJSEN

Hoogleraar Recht & gezondheidszorg, Erasmus
Universiteit Rotterdam

Appels en peren

In S&D 2009/7-8 schrijft Isabelle Duyvesteyn dat interveniëren in fragiele, door oorlog geplaagde landen met als doel het opbouwen van een stabiele en democratische staat contraproductief werkt. Zij baseert deze stelling onder andere op analyses van staatsvormingsprocessen in het vroegmoderne Europa — ten onrechte, zo wil ik betogen.

Duyvesteyn wijst erop dat de vorming van Europese staten in de vroegmoderne tijd nauw verbonden was met oorlog. Het hebben van een gezamenlijke vijand bevorderde de nationale coherentie en identiteit. Om oorlogen te financieren moest bovendien belasting worden geheven, met het oog waarop fiscale bureaucratieën in het leven

INTERVENTIE

werden geroepen, die zich gaandeweg ontwikkelden tot volwassen staatsinstellingen. Democratisering volgde, omdat burgers in ruil voor het betalen van belasting inspraak eisten.

Deze historische ontwikkelingen worden vaak — ook door Duyvesteyn — vergeleken met hedendaagse staatsopbouwprocessen. De conclusie die zij trekt is dat staten enkel van binnenuit kunnen worden versterkt en dat oorlogsvoering hierbij een constituerende rol speelt. Om haar visie te onderstrepen citeert zij Edward Luttwak: ‘Give war a chance.’

In feite is de vergelijking tussen staatsvorming in het vroegmoderne Europa en hedendaagse problemen in fragiele staten er één tussen appels en peren. In ten minste twee opzichten is de context zozeer veranderd dat de parallel niet kan worden getrokken.

Om te beginnen zijn hedendaagse oorlogen bijna altijd burgeroorlogen en geen oorlogen tussen landen. Die burgeroorlogen brengen grote schade toe aan nationale economieën, ze werken een vlucht van de middenklasse in de hand, creëren of bestendigen (etnische) scheidslijnen binnen de natie en leiden tot de ineenstorting van staatsinstellingen en de capaciteit om belasting te heffen. Met andere woorden: contemporaine oorlogen bevorderen niet de opbouw van staten, maar juist de desintegratie ervan.

- 8 Een tweede fundamentele verschil betreft de invloed van globalisering. Hedendaagse burgeroorlogen vinden niet geïsoleerd plaats. Ze hangen nauw samen met allerlei mondiale factoren en processen, zoals de zoektocht van rijke landen naar natuurlijke hulpbronnen, de ‘oorlog tegen het terrorisme’, de internationale arbeidsverdeling, handelsbarrières en transnationale criminele netwerken. Juist omdat externe factoren een belangrijke rol spelen in het veroorzaken en doen voortduren van contemporaine oorlogen is externe betrokkenheid bij het beëindigen ervan noodzakelijk. Interventies zijn dus wel degelijk geboden, al was het maar uit eigenbelang: de gevolgen van oorlogen worden over de hele wereld gevoeld in de vorm van vluchtelingenstromen, prijsontwikkelingen op de wereldhandelsmarkt en zelfs terroristische aanvallen.

Dit wil natuurlijk niet zeggen dat vrede, staatsopbouw en democratisering eenvoudig van buitenaf kunnen worden afgedwongen. Buitenlandse interventiemachten zouden veel meer rekening moeten houden met lokale machtsstructuren, capaciteiten en meningen dan tot op heden het geval is. We hebben inmiddels geleerd dat het opleggen van compleet vreemde democratische systemen niet werkt en dat het creëren van internationale protectoraten veel problemen oproept. Simpelweg afwachten totdat oorlogen tot staatsopbouw leiden is echter ook geen optie.

WILLEMIJN VERKOREN

Universitair docent bij het C1CAM, Radboud Universiteit Nijmegen

Gezelligheid kent een tijd

Vertrutting. Spruitjeslucht. Imagoverlies. Wanneer je de pleitbezorgers van deregulering voor de horeca en liberalisering van openingstijden moet geloven, is Amsterdam een eind op weg om Stap-horst aan de Amstel te worden. Afgelopen zomer hebben de voorstanders van meer ‘vrolijkheid en gezelligheid’ in de stad, verenigd in clubs als Ai!Amsterdam, een luidruchtig offensief ingezet.

Hun voorstellen worden met grote welwillendheid overgenomen door een aanzienlijk deel van de plaatselijke politici, progressieven inbegrepen. De afschaffing van het verbod op het veelbesproken ‘staande drinken’ — in Amsterdam inmiddels verheven tot het summum van vrijheidsbeleving — lijkt slechts een eerste stap op weg naar verdere deregulering voor horecagelegenheden.

Terwijl op de website van Ai!Amsterdam de steunbetuigingen binnenstromen, houden veel bewoners in de horecagebieden hun — door jarenlange overlast vaak danig verzwakte — hart vast. Nog meer dan nu al het geval is dreigt levendigheid de norm te worden. Dat betekent: nog meer lawaai, nog meer wildplassers, nog meer drukte. Amsterdammers die ageren tegen wildgroei van de horeca